

The Art of the Pen

CALLIGRAPHY FROM THE COURT OF
THE EMPEROR RUDOLF II

The Art of the Pen

CALLIGRAPHY
FROM THE COURT OF THE
EMPEROR RUDOLF II

Lee Hendrix and
Thea Vignau-Wilberg

THE J. PAUL GETTY MUSEUM
LOS ANGELES

by its subject; diminished writing; and micrography, writing too small to be read with the naked eye. Displaying script at its greatest remove from conventional writing, exhibition hands epitomize the drive for virtuosity that dominated calligraphy by the end of the sixteenth century. This focus on virtuosity is in turn the most obvious manifestation of the effort to elevate writing to the status of a fine art that scribes appear to have undertaken in imitation of Renaissance visual artists. Unlike Arrighi, Tagliente, or Neudörffer, Bockskay was not a great formal innovator. Rather, his contribution to the art of writing lies in his transformation of it into a powerful medium for self-expression.

3.
Ad eam Agni prouidi et stolis albis Candidi: post transitum
 maris rubri Christo conatus Principi. Cuius corpus
 sanctissimum in Ara crucis torridum: cruore eius ro-
 seo gustando uiuimus deo. Profecti pasche uespere ac deuastante
 angelo: Erepti de durissimo Pharaonis Imperio. Iam pascha nostrum
 Christus est, qui immolatus agnus est: sinceritatis azyma, caro eius
 oblata est. O uere digna Hostia, per quam fracta sunt tartara, re-
 dempta plebs captiuata reddita uitae premia. Cum surgit Christus
 tumultu, victor redit de barathro: tyrannum trudens uinculo et re-
 serans paradysum. Quae sumus autor omnium in hoc paschali gau-
 dio: ab omni mortis impetu tuum defende populum. Gloria tibi aeternum.

DEUS QUI NOS IN TANTIS
 PERICULIS CONSTI-
 TUTOS: PRO HUMANA SCILICET
 FRAGILITATE NON POSSE
 SUBSISTERE AD NOBIS SALU-
 TEM:

hanc gentem super gentem frugere eam ung. pe. a
 uram te. ris in istis e. pios iam in nostris tribulationibus et
 nimis quam in o. dicibus legimus. Quam ad remotis
 brbes inumeras subruat ex d. lio mundi partibus
 cins Quia frequenter d. u. unus pe. silenti m.

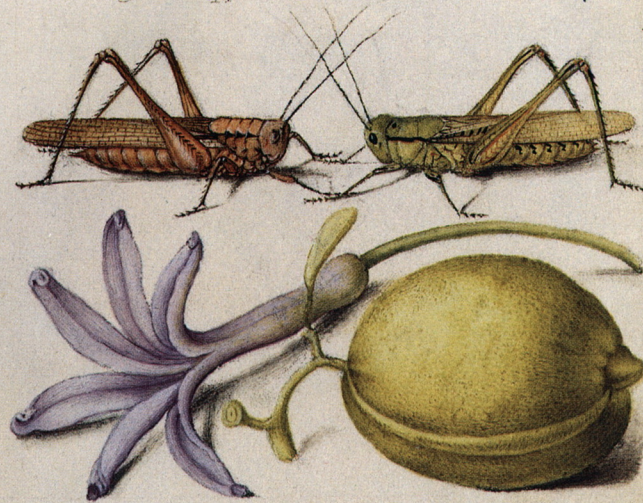

Natus primus animalium est homo lege
 fruens sic primum animalium est homo a lege
 iustitia separamus. Mors humana est. cives medio
 crem substantiam habere tantam sufficientem.

is quia per tales
 ne regitur. Cui
 tas cadit ali
 nus et inue
 nit qui
 enim
 uidentur cadit a
 nima et non est
 apparet. Cum cetera uita se
 nescente homine senescat
 sola auaritia iuuenat
 sic. Ille beatus
 est. qui om
 nia qua
 pulchra
 bet.

Deus qui Contritorum non despicis gemitum, et merentium non
 spernis affectum, adesto precibus nostris. quas tibi
 pro tribulatione nostra effundimus. easque clementer
 exaudi, ut quicquid contra nos diabolice, atque humane molitur
 aduersitates, ad nihilum redigatur. et consilio tue pietatis
 allidatur, quatenus nullis aduersitatibus lasi, Sed de omni
 tribulatione, et angustia erepti. Leti in ecclesia tua tibi
 gratias referamus. Dimitte peccata nostra homine, et tribue
 nobis misericordiam tuam, quam precamur, ut humilitatem no
 stram attendas, Vincula soluas, delicta desceas, tribulati
 onem Inspicias, aduersitatem repellas, effellung petitionis
 nostra largiens supplices tuos Clementer exaudias. Amen

Ecce bene dicite dominum Omnes servi domini. Qui statis in domo domini: in atrio domus dei. In noctibus extollite manus vestras in sancta et benedicite dominum. Benedicat vobis dominus ex sion: qui fecit celum et terram. Ecce qualem sententiam in die iudicii exiit qui sine remedio penitentiae ad sollicitudinem domini istorum foribus inguinatus accesserit, in natali enim domini fratres charissimi, quasi in nuptijs spiritualibus sponsae suae Ecclesiae Christus adiunctus est. Excet

onne hic est qui Letri regibus a Latinos vergere Inclinauit
 Ogiter liquidum humanis gressibus solidum preberet obsequium:
 Et quid est quod ipse sibi sic maris denegat petuitatem: ut brevis
 simulacrum Transiit sub mercede Nautilcha transtretaret. A cen
 dit inquit in nauculam. Et transtretavit. et quid mirum fratres
 Christus venit suscipere Infirmitates nostras. Et sua nobis confer
 re remedia. Sanitatis: Quid medicus qui Non infert sanitatem.

Nos famulos tuos Non exarsit
 mas Ignis: Concede propiti-
 us Domine: Tuus misericors
 Deus qui capis lucis misceri
 eterna charitate diligit
 is mysticis dignis ministrare: cedat
 nobis spiritus illius Cor meum: Ut
 inclina precibus meis: Et gratiam
 inter eas pectus mihi daretur

Est laus horum tuum dulcis annuo ciues gaudio superbi celebrant perpetuo regem
 trinum dum ter trini: chori laudant mutuo: vita melos cor supinum: trini cultus
 munere veneremur regem trinum: voce votis opere: quem lexo iuberet a sculnu
 ter in anno colere: Singulari maiestati: Decuset imperium: sacro sancta trini
 rati: sit perenne gaudium in qua sumus nos beati: per te christe primum

Inter veniat pro nobis quæsumus domine Iesu Christe, nunc &
 in hora Mortis nostre. Spem tuam clementiam Beata
 Virgo Maria Mater tua cuius sacratissimam Animam in hora
 Passionis tue doloris gladius pertransiit. Per te Iesu
 Christe saluator Mundi. Qui cum Patre vivis & Re-
 gnas per omnia secula seculorum Amen & cetera.

Molire autem relictis Iudeis habitaturus in affectibus gentium.
 templum dominus ascendit. Hoc enim est templum verum: In
 quo non in litere: Sed in spiritu dominus adoratur. Hoc Dei
 templum est: quod fidei series non lapidum structura fu-
 dunt. Deferuntur. Ergo qui adorant: Eliguntur qui ama-
 turi erant. Et deo admonemur: ut quæ: ut novellas
 virtutes in sublimi virtutum plantaret: quarum Mater
 illa quæ super sum est Hierusalem: dominus tecum est.

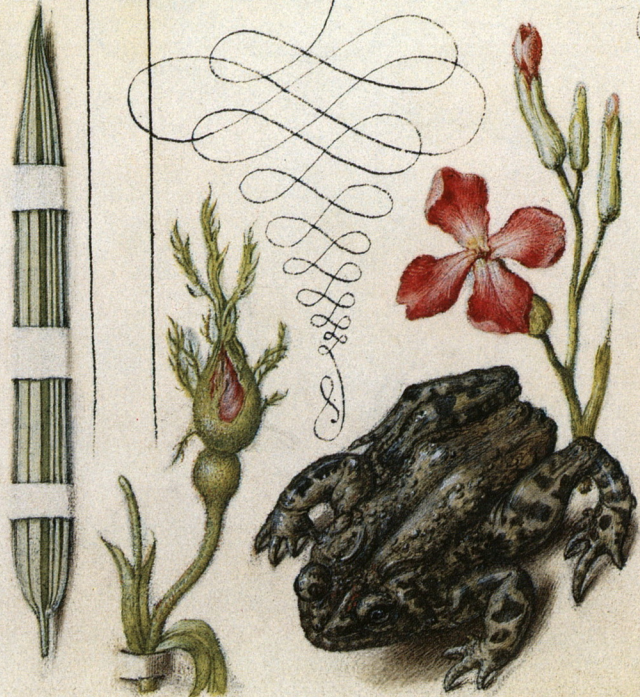
In hoc monte est ille celestis Agricola: ut plantat omnes
 in domo Domini possunt in veritate dicere. Ego sicut Oli-
 va fructificavi in domo Domini. Et fortasse ipse Mons
 est Christus. Quis enim alius tales fructus ferat olearum
 non curuescentium robustate baccarum: sed spiritus pleni-
 tudine gentium fructuarum. Ipse est per quem descendimus
 mox: Et ad quem ascendimus: ipse est Janua: ipse
 est via: Que aperitur: Et qui aperit: que pulsatur ab
 ingredientibus: et ab egredientibus odoratur & cetera

CELESTIS
 QUAM LUCIDUM CENTRUM TO-
 LI CANDORE PINGIS IGNEO
 AUGENS DE CORO LUMINI
 QUARTO DIE QUI FLAMMA SO-
 LIS ROTAM CONSTITVENS LU-
 NA MINISTRANS ORDINEM
 VAGOSQUE CURSUS SYDERVM

Ins domine tua. **D**ilectum me. **F**ac et
in virtute tua. **I**ntercede pro nobis. **E**x
audi orationem nostram. **A**ccipe
preces nostras. **O**ris tuus. **Q**uestemus
ab eis. **I**ntercedemus. **A**ccedamus
et fortes. **Q**uestemus. **D**ilectum meum.
non propinquemus. **A**ccedamus. **A**ccede et cetera.

Potens sempiternus et
misericors deus, multiplica
quaesumus in hono-
rem sanctissimi nominis tui, quod patrum fidei
spondisti et promissionis filios adoptione

plati, ut quod patres sancti non dubitaverunt futurum. **E**cce
tua iam ex parte cognoscat impletum. **A**men. **D**ominum nostrum

Potens sempiternus. **D**eus fidelium tuorum in deliciis conseruator.
qui habuerunt diem gloriosi sacri. **Q**uare tu in uoluntate intercedi. **C**la-
re ut quod deus optavit per dominum nostrum. **A**men. **D**ominum nostrum.

GRandissimo diletto gustano, le humane menti benignissimo lettore, nella dolce rimenbranza
delli santi precetti de' antichi Philosophi, et delli preclarissimi fatti de' inditi et fortissimi Imper
atori. Onde il gran stupore di natura et Principe di Peripatetici insegnaua ad Aleis Macedo
uolgere & riuolgere gli annali de' la antichita; da quali sempre haueua per la sola mercede delli sacra
ti augelli dello antico Pallamede; li quali a mal grado del tempo ne liberano dalla obliuione di cose tan
to degne et eccellenti. Desideroso caldamente dimonsi trarre alla Illu: & R^{ma} S: V. laffettione grandiss

GRatias ago immensa Maiestati ac sempiternae bonitati tuae domine sancte Pater omni po
tens aeternae Deus, qui me indignum famulum tuum et peccatorem miserum, nullis meis
meis meritis, immo tuis multis et immensis exigentibus miserationibus, corpore et sangui
ne domini nostri Iesu Christi filij tui dignatus es saturare; Precor ut haec sacrosancta commu

In me se cali conditor: qui Misti ne confunderent: aqua
fluente diuidens calum dediisti limitem firmans locos
caelestibus simulq; Terre riuulis: Ut unda flam
mas Temperet: terra solum Ne dissipet: Infunde
nunc pyxime: donum perennis gloriae: fraudis noua
ne casibus: Nos error alterat uetus: tuem fides
inueniat: sic luminis subar ferat: Ut uara cuncta

Questus est magnus pietas, cum animo
 tua forte contento. Nihil enim intui-
 mus in hunc mundum, uidelicet
 nec citius quicquam possumus, sed

incommodissimamente, ne septuagense le present contrarietas. Qu-
 antissimo et amertissimo. Hieronymo, difficilmente si possono
 fuggire tutti gli momenti della instabilissima fortuna, conciosy-
 tosa che gli humani procedimenti transigent, ne suffragano, qua-
 lunque uolta. Et dixerim transigant, franc' mio fratello, vlti-
 mamente. In sualiqua in campo, con veredita di dimissia.

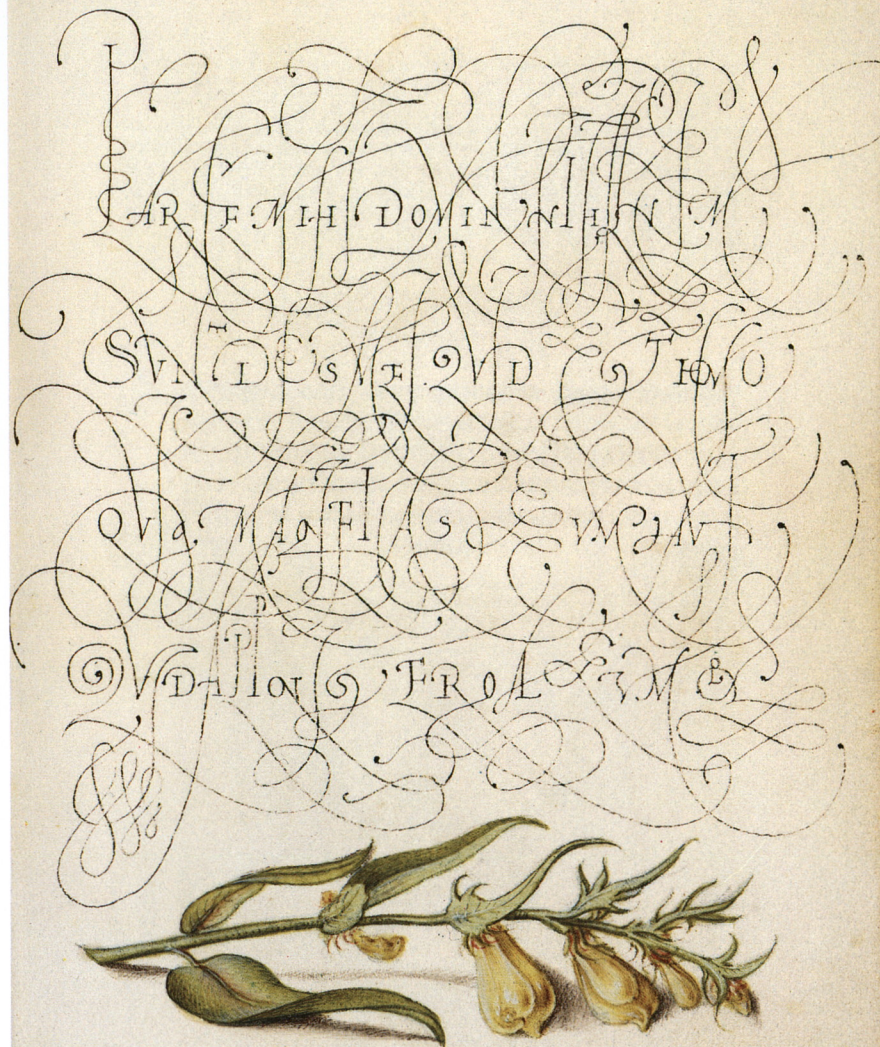
54.

...ri a ...um ...umani ...eti

...duz divina ge ...e my ...teria et ...re

...bu ...vini ...abiliou ...in visibilia ...rercut e

 Dominus regnavit exultet terra: latentur Insule multe. Nubes
 Et caligo incircuitu eius, iustitia et iudicium. correctio sedis
 eius. Sonus ante ipsam precedet; Et inflammabit in circui-
 tu spiritus eius. Alluxerunt fulgura eius orbi terre; Visit, Et commota
 est terra. Montes sicut cera fluxerunt a facie domini: a facie domini om-
 nis terra. Annuntiauerunt caeli iustitiam eius, Et viderunt omnes populi
 gloriam eius. Confundantur omnes qui adorant sculptilia: et qui glorian-
 tur in simulacris suis. Adorate eum omnes angeli eius: audiuit et leta-
 ta est sion; Et exultauerunt filie iude, propter iudicia tua domine. Quoni-
 am tu dominus altissimus super omnem terram, nimis exaltatus es super
 omnes deos. letamini iusti in domino; et confitemini memorie, et cetera.

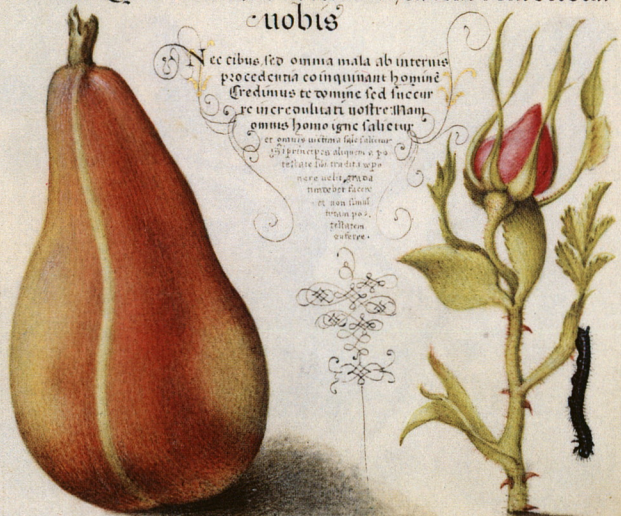

G R A T I A M T V A M Q V A S V M V S D O M I N E M E
N T I B V S N O S T R I S I N F U N D E : V T Q V I
A N G E L O N V N T I A N T E C H R I S T I F I L I I
T V I I N C A R N A T I O N E M C O G N O V I M V S P E R
P A S S I O N E M E I V S E T C R V C E M A D R E S V R R E C T I O
N I S G L O R I A M P E R D V C A M V R P E R D O M I N V M
N O S T R V M I E S V M C H R I S T V M F I L I V M T V V M
Q V I T E C V M V I V I T E T R E G N A T I N V N I T A T E
S P I R I T V S S A N C T I D E V S P E R O M N I A S A E C V
L A S A E C V L O R V M A M E N .

QVI SE VLEISCITVR IN ILLO VLEISCETVR
SE TOMINVS ET PECATA QVANTOCVE
EIVS RATIONIBVS SVBVENIANT
TRISTITIA MANDATQVE DEI

Impinguat caput oleum peccatoris quum demulcet
mentem fatuor adularis Qui de amore non ue
nit honor non honor sed adulatio est. Spes im
piorum deficiunt non aliter atque riuus exicca
tur. Quia mensura metumum eadem remeietur
uobis

Nec tibus sed omnia mala ab internis
procedunt et inquinant hominē
Credimus te domine sed incurrere
in incredulitatem nostram
omnis homo igne labeatur
et gentes vestras laetentur
et principes diuini et po-
et stellati lucis et sap-
nare uelut omnia
nimides facere
et non timet
trium po-
telleson
gustique

Lamau in toto corde exaudi me Domine: iustificaciones tuas requiram. Clamau ad te saluum me fac: ut custodiam mandata tua. Præueni in maturitate et clamau: quia in uerba tua speraui. Præuenit oculi mei ad te: disuolui: ut meditaretur eloquia tua. Vocem meam audi secundum misericordiam tuam Domine: et secundum iudicium tuum uiuifica me. Appropinquauerunt persequentes me iniquitati: a lege autem tua longe facti sunt. Pope es tu Domine: et omnes via tua veritas. Initio cognoui de testimonijis tuis: quia in æternū fundasti ea. Vide humilitatem meam et eripe me Domine: quia legem tuam non sum oblitus. Iudicia iudicium meum et fedime me: propter eloquium tuum uiuifica me. Longe a peccatoribus: salus: quia iustificaciones tuas non exquiescent. Misericordie tua multe Domine secundum iudicium tuum uiuifica me. Multi qui persequuntur me et tribulant me: a testimonijis tuis non declinant. Vidi præuaricantes et tacebam: quia eloquia tua non custodierunt. Vide quoniam mandata tua dilexi Domine: in misericordia tua uiuifica me. Principium uerborum tuorum ueritas in æternū omnia iudicia iustitiae tue.

Nemo bonus, nisi vnus, nempe Deus. Quicumque
uoluerit ex uobis esse primus erit omnium
seruus. Necessestis amicitiam probat et in
timæ charitatis ardorem splendor ex

libus subventionis elucida quante minor in
possessione commoditas tanto minor in
amissione dolor Nihil tam durum atq[ue]
ferreum, quod non amoris igne vincatur.

Ascendit Inquit in nauiculam et trans-
fretauit et quid mirum fratres. Chri-
stus venit suscipere Infirmi-
tates nostras et
sua nobis conferre remedia sanitatis: quia
medicus qui non infert sanitatem Infirmi-
tates curare nescit, et qui non fuerit cum
infirmo. Infirmatus infirmo non potest
conferre sanitatem. Christus ergo et c.

O nimis felix Metitq; celsi: Nesciens labem niuei uddoris:
 prapotens: Darye etemig; sultor maxime darum: Secta ter-
 denis alios Coronant: Aucta etemig; duplicata quosdam:
 trina centeno: cum lata feuctu te facer ornant: Nunc potens nostri
 metinis: Opimis pectoris ducos lapides: repelle: asperum planans
 ier et Reflexos dirige calles: ut pius mundi factor et Redemptor
 mentibus pulsa illusione putis: et te dignetur uenient: Sactaros
 ponere gressus: Laudibus ciues celebrant: superni te deus
 simplex: putiterque etine: supplices at Nos veniam precamur
 patce Pedematio: et a Cat

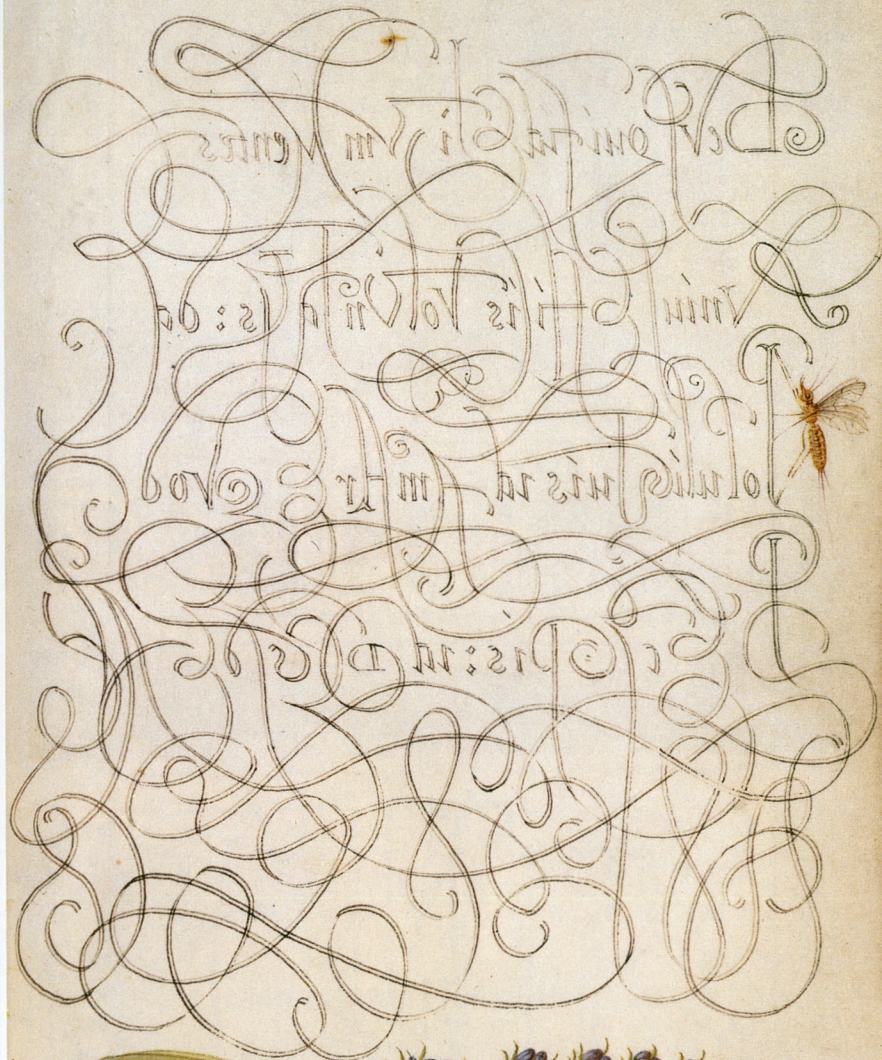

quem christus uiderit charitati luce uel titum uel titia uel

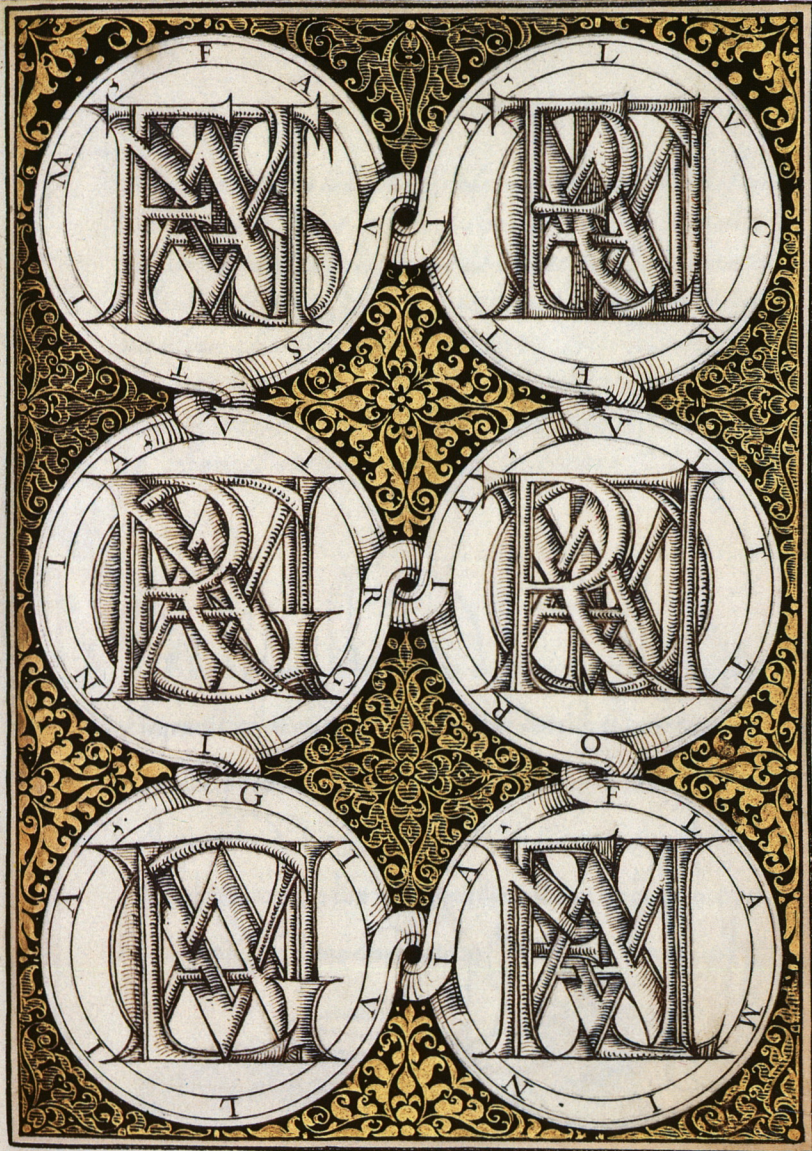
in misericordia margariti ornatum iacob humilem: misericordem

benignum et obrium: si talem inuenierit uel agnouerit: corpus et an

guinem uum et non ad iudicium: ea ad Remedium per sacerdotum

Verba mea auribus percipe omnia intellige clamorem meum. Intende voci Orationis
meae: Rex meus & deus meus: quoniam ad te Orabo: mane Exaudies vocem me-
am. Mane astabo tibi et uidebo: quoniam non deus uolens iniquitatem tu es. Neque
habitabit iuxta te malignus: neque permancbunt in iusti ante oculos tuos. Odisti omnes
qui operantur iniquitatem: perdes omnes qui loquuntur mendacium: uirum sanguinum
et dolosum, abominabitur dominus: ego autem in multitudine misericordiae tuae. Introibo
in domum tuam adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo. Domine deduc me
in iustitia tua propter inimicos meos: dirige in conspectu tuo uiam meam. Quoniam non
est in ore eorum ueritas: cor eorum uanum est. Sepulchrum patens est guttur eorum: lingua
suis dolose agebant: iusticia illos deus. Decidant a cogitationibus suis. secundum multitudinem

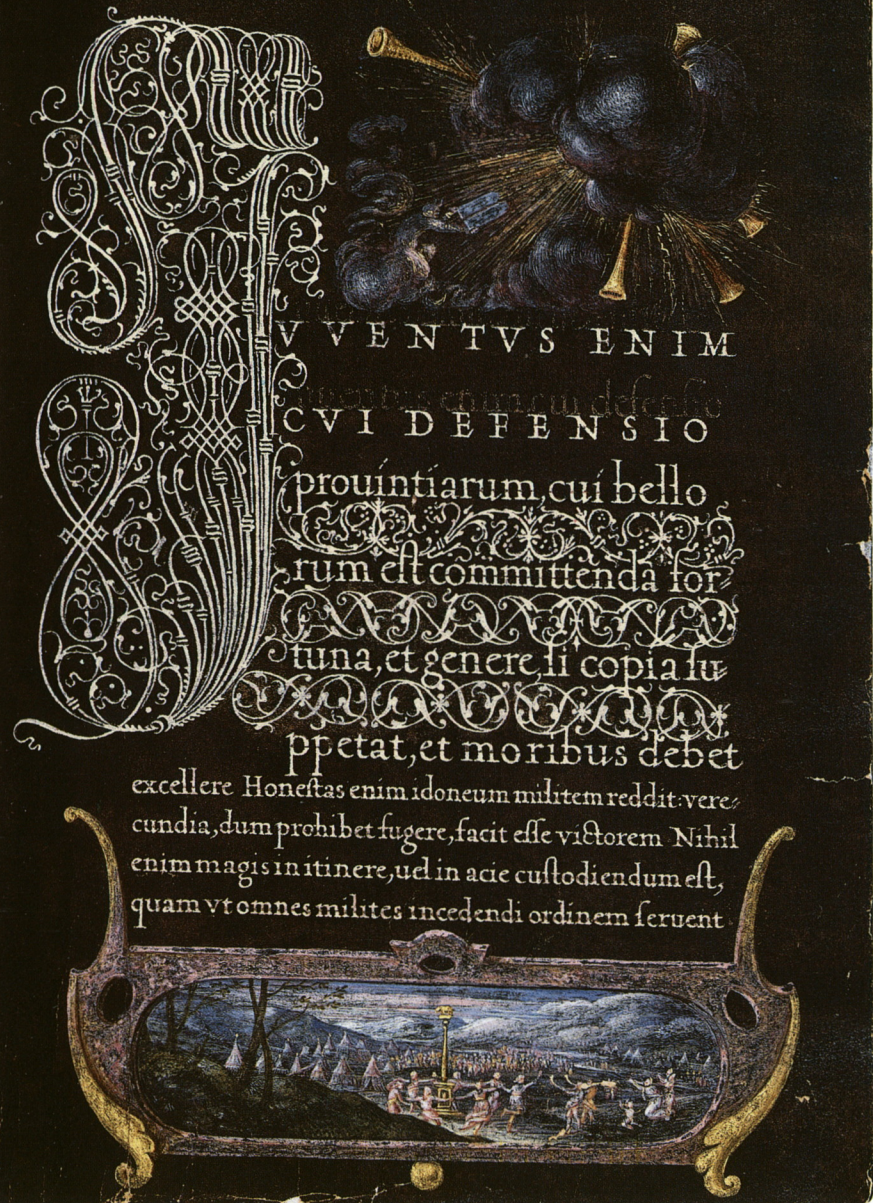
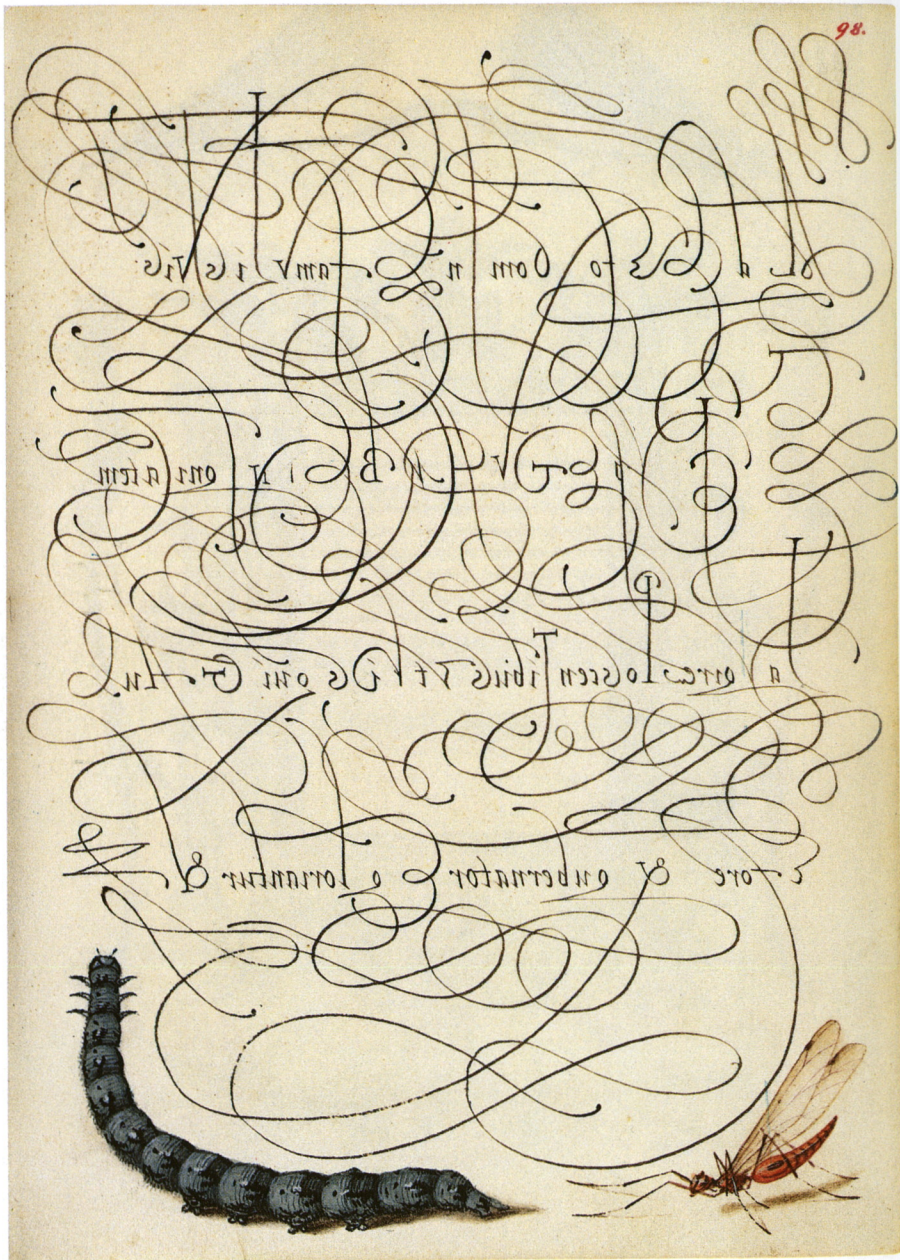

Respice domine in sanctum testamentum tuum et animas
pauperum tuorum ne derelinquas in finem. Exurge
domine et iudica causam tuam: et ne obliuiscaris uoces
querentium te. Per dominum nostrum Iesum Christum
filium tuum qui tecum uiuit et regnat in secula amen.

Siquidem iuste omnia malorum est studiū penitus quam quidem dum
appetunt absteruerunt a fide, scriptos implicauerunt dolibus ac
tentationibus innumerabilibus. In uero homo Dei ista fugito,

M · D · L · X · I ·

SICUT SUM ENDA SUNT AMARA SALUBRIA
 ITA SEMPER VITANDA PERNICIOSA
 DULCEDO. HOLOCASIVM IUSTI ALTARE ORNAT
 ET DITAT, ET ODOR SVAVISSIMVS EST CORAM
 ALTISSIMO, AMEN DICO VOBIS, QVATENVS FE-
 CISTI S. VNI DEHIS FRATRIBVS MEIS MINIMIS,
 MIHI FECISTIS. EMOLIRI ADVLATIONIBVS NON
 SOLVM FORTITVDINIS NON ESSE, SED ETIAM IGNA-
 VLA VIDEVR. NOS AD PATRIAM FESTINANTES
 MORTIFEROS SIRENARVM CANTVS SVRDA AV-
 RE TRANSIRE DEBEMVS.

EGO SUM RESURRECTIONIS VITA, QUI CREDIT
 IN ME ETIAM SI MORI VIDERITUR
 VIVET VIVET IN AETERNUM
 TALES EST QUAE VITAE
 PRAEBATIS OFFEN-
 DIT VIVUNTQUE
 INDELYNCE
 GRACIAE
 QUE EC-

CLE
 SIA
 D
 E
 I

SANCTISSIMUS IN CHRISTO DOMINUS IESUS
 ANTE OCULOS MEOS INCEPIT CANTARE
 PERITURUS CANTABUNT CANTARE PERITURUS
 DOMINUS IESUS ANTE OCULOS MEOS
 INCEPIT CANTARE PERITURUS CANTARE
 PERITURUS CANTARE PERITURUS CANTARE

orkreitten waren die Künste
hoch geacht. Wer ikinnt gelt hatt
der fürer den pracht. Ober gleich ni
chtes mais noch kan. Doch hatt yn

lieb ein hederman der Gelerthe muß thunt dahinden bleiben
vnd den spot aus ym lossen treiben. Ober gleich yn der Künste
ist bewert. So gar hatt sich die Weisheit verfert. Wenn schme
it Menschen vnd mit Engel zungen redet vnd hette die liebe
nicht so were ich ein dhonend erzt oder ein klingende schelle. 2c.

Dem Durchleuchtigsten Hochgebornen Fürsten vnd
herren herren D. Pfaltzgrauen süeglich Hieronimus
Inuer troffen zuwisen. Nach dem die fürstlichen geyn
Esamen vnd Weysen Dürgermaister vnd Rath der
Stat. Außembezug meine gunstige liebe bekern. 2c.

Dem Aller durchleuchtigsten Hochgebornen Fürsten vnd
herren herren D. Pfaltzgrauen süeglich Hieronimus
Inuer troffen zuwisen. Nach dem die fürstlichen geyn
Esamen vnd Weysen Dürgermaister vnd Rath der
Stat. Außembezug meine gunstige liebe bekern. 2c.

Nach wegen aufrichten 2c.

quisiat anima mea dominum. Exultavit spiritus meus in deo salutari meo.
Quia respexit humilitatem ancillae suae ecce ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi
magnum quod potui est et sanctum nomen eius. Et misertordia eius a progenie in progenies timebuntur. Quia
fecit potentiam in brachio suo et praecepit superbis in corde eorum. Deposuit potentes de sede et exaltavit humiles.

Exultavit spiritus meus in deo salutari meo. Quia respexit humilitatem ancillae suae ecce ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi
magnum quod potui est et sanctum nomen eius. Et misertordia eius a progenie in progenies timebuntur. Quia
fecit potentiam in brachio suo et praecepit superbis in corde eorum. Deposuit potentes de sede et exaltavit humiles.

PLATES

The identifications of specimens proceed from top to bottom and from left to right. Common names have been provided wherever possible. In the case of the insect identifications, British English common names have been used, since most of the specimens represented do not exist in the United States. Where a different American common name is known, it has been included following the British name, separated by a slash. The names of higher taxonomic groups (families and orders) have been printed in roman type, while genus and species names appear in *italic*.

Frontispiece. FOLIO 2. Decorated alphabet

Ephemeroptera: Mayfly

Silene Dioica (L.) Clairv.: Red campion (spotted petals unusual for species)

Pyrus communis L.: Common pear, gourd type

FOLIO 3. *Antiqua script*

Nigella damascena L. "Plena": Love-in-a-mist

Prunus avium (L.) L.: Sweet cherry
Castanea sativa Mill.: Spanish chestnut

FOLIO 7. Gothic capitals

Diptera Syrphidae (?): Hover fly/flower fly

Lepidoptera SpHINGIDAE *Hyles euphorbiae* (L.): Horntail caterpillar of spurge hawk-moth

Pyrus communis L.: Common pear, gourd type

Lep. Satyridae *Melanargia galathea* ssp.

galathea (L.): Marbled white
Chilopoda: Centipede

FOLIO 9. Letters with exaggerated ascenders and descenders

Arachnida Araneae Pisauridae

Dolmedes fimbriata (Clerck): Nurseryweb spider

Nigella damascena L.: Love-in-a-mist

Hymenoptera Eumenidae *Eumenes* sp.: Potter wasp

Ribes Rubrum L.: Red currant

FOLIO 11. Germanic Gothic script with decorated initial

Lepidoptera Noctuidae *Mythimna straminea* (Treitschke) or *M. obsoleta* (Hübner): Southern or obscure wainscot

Rosa gallica L.: French rose, bud
Imaginary wasplike insect

Bellis perennis L. "Hortensis": English daisy

Lep. Lasiocampidae: Caterpillar of lasiocampid moth (?)